

FRANSIZCADA AD-SIFAT İLİŞKİSİ VE TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ*

Mehmet ÇİÇEK**

ÖZET

Bilindiği üzere, sözcüksel ulam yönüyle, ad ve sıfat kavramlarının olmadığı dil yoktur. Ad ve sıfatın sözdizimsel(fr.*syntaxique*) konumları tüm dillerde genellikle düzenli bir görünüm sergiler. Örneğin, Türkçe ve İngilizcede sıfatlar niteledikleri addan önce gelir. İngilizce için -bu anlamda- birkaç kural dışılıktan söz edilebilse de (ör. : *an important man / something important*) Türkçe daha düzenli bir yapıdadır (ör.: *önemli bir adam / önemli bir şey*). Fransızca ise çok daha değişik ve üzerinde durulması gereken kullanımlara sahiptir. Bu bağlamda Fransızcada sıfat kavramı ve türlerine değinilecek, sıfatın yeri konusu irdelenecektir. Fransızcada sıfatlar niteledikleri addan hem önce hem de sonra gelebilmektedir (ör.: *unancienchâteau / unchâteauancien*). Bu çalışmada bu dilbilimsel ilişkinin niteliği ve niceliği sorgulanacak, sözdizimi düzeyinde gerçekleşen / gerçekleştirilen bu işlemin anlam bilimini (fr.*sémantique*) nasıl ilgilendirdiği ele alınacaktır. Öte yandan sıfatın isimden önce ya da sonra kullanılmasının anlamı etkileyip etkilemediği sorgulanacak, eğer etkiliyorsa bunun, Fransızca sıfat tamlamalarını Türkçeye çevirirken nasıl bir görünüm ortaya koyduğu incelenecektir. Dil/söz ayrımı bağlamında, sözcükleme öznenin tercihlerinin de tartışma konusu yapılacağı çalışmada, zorunlu olarak addan önce ya da sonra gelen sıfatlar ile isteğe bağlı olarak addan önce ya da sonra getirilebilen sıfatlar –Türkçeye çevirileriyle birlikte– ayrı ayrı açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:Sıfatın Yeri, Fransızca, Türkçeye Çeviri.

THE ADJECTIVE-NOUN RELATIONSHIP IN FRENCH AND ITS TRANSLATION INTO TURKISH

ABSTRACT

It is a fact that there is no language without the concepts of adjective and noun. In most languages, syntactic positions of noun and adjective are generally fixed. For example, in Turkish and English, the adjectives come before the nouns that they qualify. Although it is possible to say that there is something slightly irregular for English (e.g. *an important man / something important*), adjectives in Turkish have a fixed place (e.g. *önemli bir adam / önemli bir şey*). As for the French language, the places of adjectives are not fixed, much more varied and

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

**Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: g.antepli@gmail.com

problematic. In this context, the concept and types of French adjectives will be addressed, and their syntax will be examined. In French, adjectives can come both before and after the nouns they qualify (e.g. *unancien* château / *un* château *ancien*). In this study, quality and quantity of this linguistic relationship will be questioned; this syntactical process will be addressed in terms of semantics. On the other hand, whether the use of adjectives before or after nouns affects the meaning will be investigated. If so, the situations arising when French adjectives are translated into Turkish will be examined. In the context of *langue/parole*, this study will deal with adjectives (with their Turkish translations) that necessarily proceed or follow nouns and those which are optional in this respect. The preferences of enunciating subjects will also be within the scope of the current study.

Key Words: Syntax of adjectives, French, Turkish translation

1. Sıfat Kavramı ve Özellikleri

Sıfatlar; en genel tanımıyla, adları nitelik, nicelik vb. özellikleri yönüyle belirten sözcüklerdir. Tek başlarına –başka bir sözcükle ilişkilendirilmeden– kullanılmaları olanaksızdır; tek başlarına kullanılmaları durumunda ad gibi algılanırlar (ör.: *sarışın kız/sarışın*). Sıfat, sıfat işlevini yerine getirirken, örneğin Türkçede düzenli olarak addan önce gelmek zorundadır (ör.: *kırmızı elma, çalışkan çocuk, onurlu insan*, vb.). Bu durum, –istisnaları olsa da– İngilizce için de geçerlidir (ör.: *red apple, hardworking child, honorableman*, vb.). Ancak Fransızca söz konusu olduğunda sıfat –istisnaları olmakla birlikte– ilişkili olduğu addan hem önce hem de sonra gelebilmektedir (ör.: *un pauvre homme/un homme pauvre, un immense plaisir/un plaisir immense, un succès énorme/un énorme succès*, vb.). Şimdi Fransızcadasıfat kavramını daha yakından görelim.

2. Fransızcada Sıfat ve Türkçeye Çevirisi

Şunu hemen belirtelim: biz bu çalışmada ada bir eylem (*être, devenir, tomber, sembler*, vb.) aracılığıyla bağlanarak, özne ya da tümlecini özelliğini, durumunu dile getiren yapılarla (fr.*adjectifattribut*) ilgilenmeyeceğiz. Çalışmamız daha çok *ad+sıfat* ya da *sıfat+ad* yapılarıyla (fr.*adjectifépithète*) sınırlı olacaktır.

2.1. Fransızcada Sıfat Türleri Hakkında

2.1.1. Addan Türemiş Sıfatlar

Fransızcada, addan türemiş sıfatlar (fr.*adjectifsdirrelationnels*) aslında bir nesnenin niteliğiyle ilgili tam bir bilgi vermezler. Addan türemiş oldukları için, türedikleri adla ilgili içsel (fr.*intrinsèque*) bir bilgi taşırlar. Bu tür sıfatların Türkçeye çevirisinde “–e dair, ile ilgili”, vb. ifadeler kullanılabilir:

métal → *métallique*: “metale dair”, “metal ile ilgili”, “metal gibi”, “metalimsi”;

ör.: *couleur métallique*: “metalik renk”, “metalimsi renk”

président → *présidentiel, elle*: “başkana/başkanlığa dair”, “başkanla/başkanlıkla ilgili”;

ör.: *élection présidentielle*: “başkanlık seçimi”;

univers → *universel, elle*: “evrene dair”, “evrenle ilgili”;

ör.: *code universel*: evrensel düzgülü.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Addan türemiş sıfatlar her zaman aynı yöntemle çevrilemezler: *metale dair renk, *başkanimsi seçim, *evrenimsi düzgü... Bu gibi durumlarda ismin niteliği ve sıfatla olan olası ilişkisine göre bir çeviri benimsemek gerekir.

Addan türemiş sıfatlarla ilgili diğer özellikleri de şöyle sıralayabiliriz:

i) Bu sıfat türü derecelendirilemez: *une élection très présidentielle,

ii) Bu sıfat türü bir niteleme sıfatıyla arka arkaya kullanılamaz: *cette élection présidentielle et sérieuse.

iii) Bu tür sıfatların bir başka sıfatla arka arkaya kullanılamıyor olması şu tür örneklerle engel değildir: *cette sérieuse élection présidentielle* (bu ciddi başkanlık seçimi); *deuxième élection présidentielle* (ikinci başkanlık seçimi), vb.

Nesnel ve türediği isme dayalı bir anlam içerdiğinden bu sıfat türünün Türkçeye çevirisinde ciddi bir sorunla karşılaşılmamaktadır. Bu sıfatlar çok sıra dışı durumlar hariç beraber kullanıldıkları addan sonra gelirler; addan önce gelmeleri durumunda niteleme sıfatı olarak değerlendirilirler. Bu durumda sıfat anlam olarak somut bir ilişkiyi belirlemek yerine öznel bir ayrıntıyı ortaya koyar. Örneğin, *la germaniqueplaisanterie*¹ gibi bir örnek aslında *la plaisanterie germanique* şeklinde Fransızca açısından daha dilbilgisel olacaktır; ancak öznel bir kullanım olarak sıfatın addan önce tercih edilmesi de mümkündür.

Addan türemiş sıfatlarla ilgili diğer bazı özellikler de şunlardır:

i) Bu sıfat türü ile yüklemesel(fr. *attributif*) yapı olanaklı değildir:

École → *Scolaire* : *la télévision scolaire* / **la télévision est scolaire*

ii) Aynı şekilde, derecelendirme, bir zarfla kullanım ya da ara kullanımda(fr. *apposition*) olanaklı değildir:

**La télévision plus scolaire que...* / **la télévision assez scolaire...* / **cette décision, ministérielle alors, ...*

iii) Bilinen niteleme sıfatlarının (*vrai* → *le vrai*, *beau* → *le beau*) aksine belirli tanımlık (fr. *article défini*) ile adlaştırılmaları mümkün değildir:

**Le ministériel*, **le présidentiel*, **l'économique...*

iv) Bu sıfat türü genellikle isimden sonra gelerek nesnel anlamlar yüklenir ve öznel, kişisel yargılar içermez. Öznel ve kişisel yargı için kullanılmaları sözceleyen öznenin bu sıfatları isimden önce kullanmasıyla mümkündür:

Le traditionnel discours de Bill Clinton (Çiçek 1999: 84) sözcüsü aslında *Le discours traditionnel de Bill Clinton* biçiminde de söylenebilirdi. Hatta bu ikinci kullanım Fransızcanın dil bilgisi açısından daha kurallı olurdu denilebilse de bu ve benzeri örnekler kurallı/kuralsız mantığıyla değil, *dilin* (fr. *langue*) kendini *söz* (fr. *parole*) düzeyinde bir *sözceleyen* öznenin (fr. *énonciateur*) tercihine bağlı olarak gerçekleştirmesi olarak değerlendirilmelidir. Bu tür durumlarda sıfatın yeri ile ilgili olarak “kurallı ya da kuralsız” demenin yanlış olacağını düşünüyoruz. Şöyle ki, eğer bir dilin içyapısı, “öyle ya da böyle bir kullanım”a izin veriyorsa, ondan ötesi sözceleyen öznenin tercihine kalmış bir şeydir. Aksi halde yaklaşımımız dilbilimsel değil dilbilgisel² olur ki neredeyse dil/söz (fr. *langue/parole*) ayrımı ilkesini göz ardı ederek kurallar

¹ “*la germaniqueplaisanterie*” sözcüsü aslında “tipik Alman şakası” anlamında kullanılmıştır (Ayrıntı için bkz.: Pöckl, 1985 : 343). İstendiğinde, –sıfat isimden önce kullanıldığı için– özneliği yansıtmak adına “alaman şakası” gibi bir çevirinin de benimsenebileceğini düşünüyoruz.

² Ayrıntılar için bkz. KIRAN, Z. & KIRAN (Eziler), A., (2006:46).

koymaya başlarız. Eğer dil ile ilgili araştırma yapıyorsak, kendimizi dar ve anlamdan yoksun alanla sınırlandırmış oluruz; yok eğer sıradan bir dil kullanıcısı isek adla sıfatın yeri değiştirilerek elde edilen dil, anlatım ve ifade zenginliğinden mahrum oluruz. Sonuç olarak mademki Fransızca her iki kullanıma da elverişli bir dildir, o halde bu dil olgusunun ayrıntılarıyla incelenmesi gerekmektedir.

2.1.2. Eylemden Türemiş Sıfatlar

Fransızcada eylemden türemiş sıfatlar (fr.*participeprésent /passé*) dilbilgisel açıdan isimden önce ya da sonra gelme yönüyle düzenli bir görünüm sergilerler. Türkçede *-miş* ekiyle oluşmuş sıfatlara denk görebileceğimiz yapıların (fr.*participespassés*) neredeyse tamamı³ isimden sonra⁴ kullanılır ve Türkçeye çevirilerinde bir sorunlakaşlaşmaz:

unemaisonachetée: Satın alınmış bir ev

un film regardé: Seyredilmiş bir film

une porte fermée: Kapatılmış / kapanmış bir kapı, vb.

Fransızcada fiilden türemiş ikinci sıfat türü de, Türkçede *-En* eliyle oluşturulmuş sıfat fiillerle eşleştirebileceğimiz ortaç yapılarıdır⁵. Bu sıfat türünün de genellikle⁶ isimden sonra kullanıldığını görüyoruz. Her iki sıfat türü de (fr.*participepassé / participeprésent*) eylemden türedikleri ve eylem özellikleri taşıdıkları için -özellikle isimden sonra gelmeleri koşuluyla- çevirileri nesnellik gösterir ve bir sorun oluşturmazlar:

Uneéconomiegrandissante (Büyüyen bir ekonomi)

Un enfantpleurant (Ağlayan bir çocuk)

Un élémentmanquant (Eksik bir öge)

Bu sıfat türünün ender de olsa isimden önce gelebildiğini söylemiştik. Geçişli eylemlerden türemiş sıfatlar söz konusu olduğunda şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır: *isim + sıfat + tümleç* (un *italienconnaissantl'anglais* / İngilizce *bilen* bir İtalyan) gibi bir yapıda, bu tür sıfatlar sıfattan çok fiil işlevi yerine getiriyor gibi gözükmektedirler. Eylemden türemiş sıfata bir nesne bağlanmak istenmediğinde -ya da özne, duygusal bir niteleme söz konusu olduğunda- ilgili ortaç yapıların isimden önce tam bir sıfat gibi kullanılmaları da mümkündür:

*Unsoi-disantartiste*⁷ (sözümona sanatçı)

Unextravaganthomme (saçmalayan/dengesiz bir adam)

Unpleurantenfant (ağlayan bir çocuk), vb.

*Unmouranthomme*⁸ (ölen/ölmekteolan bir adam).

³ Wilmet (1981:137) 4000 kadar sıfat üzerinde yaptığı çalışmada bu oranı %99.99 olarak vermektedir.

⁴ Bu sıfatların neredeyse tamamı isimden sonra gelmelerine rağmen, yine de kuraldışılık gösteren örnekler bulmak mümkündür: *saprétendueculpabilité, unedamnémigraine, notreregrettédirecteur, monestimécollègue, un signaléservice...* [Bkz. M. Grevisse (1986:537)].

⁵ Bkz. Derkunt Ümran: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/dilbilim/article/download/17363/16616> (Erişim: 17.05.2013)

⁶ Aynı çalışmada (Wilmet 1981) bu sıfat türünün %88,2'sinin isimden sonra geldiği belirtilmektedir.

⁷ Bu örnekteki sıfat tipik olarak *öznel* belirtmektedir. İleride de göreceğimiz üzere isimden önce kullanılmaları durumunda sıfatların neredeyse tamamına yakını, *kişisel, özne* ve *duygusal* yargı içerirler.

⁸ "mourant homme" sıfat tamlamasının içinde geçtiği özgün metin (sıfatın üzerindeki çizgi metnin kendisinde var!) şöyledir: "... si c'était vrai ou pas mais après j'ai bien vu que c'était pas des cracks alors je lui ai mis de la pommade à mon mourant homme et après je lui disais de bouger ..." [http://forum.doctissimo.fr/grossesse-bebe/bebes_annee/gang-baleinobiles-baleinobilette-sujet_384366_475.htm (Erişim :17.05.2013)].

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Şimdi de diğer sıfat türlerine bir göz atalım.

2.1.3. Renk Sıfatları

Renk kavramının biyolojik evrensellerden olduğu bilinmektedir. İngilizce, Fransızca ya da başka bir dil olsun, kırmızı renk kırmızı, mavi renk de mavidir. Renklerle ilgili göndergelerin dil evrenselleri arasında yer alması bu renkler yardımıyla oluşturulan sıfat tamlamalarının da nesnel olmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla Fransızca'da renk sıfatları -daima- niteledikleri isimden sonra gelirler⁹ ve sözünü ettiğimiz evrensellikleri yönüyle de çeviri etkinliğinde bir sorun oluşturmazlar. Düzenli olarak addan sonra gelmelerine karşın önce kullanılabildikleri durumlar da vardır:

La blanchemaigie (ak büyü),

La blanchecolombe (ak güvercin),

Un noircaractère (kara ruhlu)

*Desrougestabliers*¹⁰ (kırmızı önlükler), vb.

Renk sıfatlarının isimden önce geldiği örneklerin çevirisi yapılırken bağlam özellikle dikkate alınmalı ve *mecaz*¹¹ bir yön aranarak çeviri yapılmalıdır.

2.1.4. Biçim Bildiren Sıfatlar

Biçim bildiren sıfatlar düzenli olarak isimden sonra gelirler. Nesnel oldukları ve "geometrik" diye nitelendirilebildikleri için de Türkçeye çevirilerinde hiçbir sorunla karşılaşmaz:

- i) Un terrain *plat* : Düz bir arazi
- ii) Un ballon *rond* : Yuvarlak bir top
- iii) Un tapis *carré* : Kare bir halı
- iv) une pierre *pointue* : Sivri bir taş
- v) Une table *ovale* : Oval bir masa
- vi) Une couverture *rectangulaire* : Dikdörtgen bir örtü, vb.

Biçim bildiren sıfatlar hiçbir öznel yargı bildirmemeleri yönüyle niteleme sıfatlarından ayrılırlar:

i) *Un enfant intelligent mais quand même un peu paresseux*: Zeki fakat biraz tembel bir çocuk.

ii) **Un terrain plat mais quand même un peu ovale*: *Düz fakat oval bir arazi.

Örneklere görüldüğü üzere, niteleme sıfatlarını "ve" bağlacıyla bağlayıp artarda kullanma olanağı varken, biçim bildiren sıfatlar nesnel oldukları için aynı kullanım bu sıfatlar için mümkün olamamaktadır.

⁹ "[Fransızca'da] ayırt edici nitelik belirten ve sözceleme edimiyle sınıflandırılabilen sıfatlar isimden sonra gelirler. Renk sıfatları da bu ulamda yer alırlar" (*Guide Alphabétique de Linguistique Française*, 1986:38).

¹⁰ Örnek, Bérard&Lavenne (1991:85)'den alınmıştır. Özgün biçimi şöyledir: "Enfants voici des boeufs qui passent, cachez vos rouges tabliers" (V. Hugo).

¹¹ M. Grevisse (1986:536) renk sıfatlarının, isimden önce kullanıldıklarında mecaz bir anlam içerdiklerini söyleyerek şu örnekleri vermektedir: *Fairegrise mine à qqn, unevertevieillesse, uneverteréprimande, un noirdessin...*

3. Bazı Niteleme Sıfatları ve Anlam Değişmeleri

Fransızcada addan önce gelen/getirilebilen sıfatlar çok uzun zamandan beri¹² araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu araştırmacıların büyük bir çoğunluğunu yabancı araştırmacılar¹³ oluşturmuştur. Gerçekten de Fransızca'yı öğrenenler için, sıfatın addan önce mi sonra mı geldiği bir sorun olarak orta yerde durmaktadır. Hatta bu sorun sadece Fransızca öğrenen yabancılarla sınırlı olmamış, Stendhal¹⁴, J.J. Rousseau¹⁵ gibi önemli isimleri bile düşündürmüştür.

Sıfatın yerinin gerek yabancılar için sorun olması gerekse Fransız yazarları bile düşündürmesi iki nedene dayandırılabilir, diye düşünüyoruz:

i) **Dil** (*fr.langue*) / **Söz** (*fr.parole*) ayrımının dil boyutundan bakıldığında, Fransızca bir dil olarak her iki kullanıma da olanak tanımaktadır.

ii) Aynı ilkenin **söz** boyutundan bakıldığında ise, **dili** kendi niyet, istek ve gereksinimlerine göre yapılandırarak kullanan **sözceleyen öznenin** (*fr.énonciateur*) kişisel ve öznel tercihleri ön plana çıkmaktadır.

Ortada seçenekler olduğuna göre, seçme de olacağından, doğal olarak düşünmek ve bir tercih yapmak gerekmektedir. İşte tam da bu noktada, sözceleyen özne tercihini yapmakta, sıfatı addan önceye ya da sonraya koymaktadır. Burada asıl önemli olan nokta şudur: Fransızca bilgisi, sezgileri ve metnin bağlamı el veriyorsa, çevirmenin; bir sıfatın, addan sonra da kullanılabilirken neden addan önce kullanıldığını ayrıca düşünmesi gerekmektedir.

3.1. Dil Boyutu: Addan Önce ya da Sonra Gelmesine Göre Anlamı Değişen Sıfatlar

Bu tür sıfatları; Türkçeye çevirileri konusuna sorun oluşturan, üzerinde fazla durulması gereken sıfatlar olarak görmüyoruz. Nitekim bu tür sıfatların anlam değişiklikleri çoğu kez gerek dil bilgisi kitaplarında gerekse sözlüklerde ele alınır, belirtilir. Bu sıfatlar için şu örnekleri verebiliriz¹⁶:

Sıfat	Addan Önce	Açıklama (Anlam)	Addan Sonra	Açıklama (Anlam)
<i>sacré</i>	Unesacréehistoire	Ünlü, meşhur	Unehistoiresacrée	Kutsal
<i>sale</i>	Un saletype	Kötü, yaramaz	Un typesale	Kirli, temiz olmayan
<i>brave</i>	Un bravehomme	Sevimli, hoş	Un hommebrave	Cesur, yürekli
<i>certaine</i>	Unecertainenouvelle	Belirsiz, herhangi bir	Unenouvellecertaine	Kesin, belli

¹² Örneğin Heller(*Akt. Reiner*, 1968:2) ta 1848'de sıfatların Fransızcada en az ilgilenilen konulardan olduğunu söylüyordu.

¹³ Burada örnek olarak Alman Heller' i[*Akt.Reiner* (1968:2)], Avusturyalı Reiner'i (1968) ve Amerikalı Waugh'u (1977) sayabiliriz.

¹⁴ E. Reiner'in (1968:5) aktardığına göre, StendhalBalzac'a yazdığı bir mektubunda "bir sıfatı nitelediği addan önce mi sonra mı koymak gerektiği konusunda 15 dakika kadar düşündüğünü" söylemektedir.

¹⁵ Rousseau da sıfatın yeri konusundaki kararsızlardandır: « ...laissant errer mes yeux au loin sur les RIVAGES ROMANESQUES qui bordent une vaste étendue d'eau... » tümcesinde sıfatı önce addan sonra (*rivages romanesques*) kullanmış; metnin son halinde ise sıfatı tekrar addan önce (*romanesques rivages*) kullanmaya karar vermiştir (Reiner 1968:5).

¹⁶ Ayrıntılar için bkz. (Çiçek, 1999: 93-94).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

<i>chère</i>	La <i>chère</i> vie	Sevilen, sevgili	La <i>viechère</i>	Pahalı
<i>faux</i>	Un <i>faux</i> problème	Var olmayan	Un <i>problème</i> <i>faux</i>	Doğru olmayan
<i>maigre</i>	Un <i>maigre</i> repas	Bereketi az	Un <i>repas</i> <i>maigre</i>	Etsiz
<i>propre</i>	Son <i>propre</i> linge	Kendi çamaşırı	Un linge <i>propre</i>	Temiz çamaşır
<i>unique</i>	Une <i>unique</i> femme	Yalnız, tek başına	Une <i>femme</i> <i>unique</i>	Eşsiz, benzersiz
<i>gros</i>	Un <i>gros</i> commerçant	Büyük, zengin, önemli	Un <i>commerçant</i> <i>gros</i>	Şişman, obez
<i>simple</i>	Une <i>simple</i> formalité	Basit	Une <i>formalite</i> <i>simple</i>	Kolay
<i>vrai</i>	Un <i>vrai</i> roman	Gerçek bir roman (gerçek bir roman gibi)	Un roman <i>vrai</i>	Gerçeği anlatan bir roman

Öte yandan, addan önce geldiğinde adın bildirdiği kavramla tümleşme eğilimi gösteren ve anlamı bu bütünleşmeye göre şekillenen sıfatlar da (ör. *petit(e) ami(e)* : erkek/kız arkadaşı) çeviri açısından sorun oluşturmazlar.¹⁷

3.2. Söz Boyutu: Anlamı Sözcelsel Ayrıntı İçeren Sıfatlar

Sıfatlarla ilgili asıl üzerinde durulması gereken konu yeri değişebilen/değiştirilebilen ancak anlamı tam olarak değişmeyen sıfatlardır. Bu tür sıfatları “anlamı **sözcelsel ayrıntı**(*fr.nuanceénonciative*) içeren sıfatlar” olarak adlandırıyoruz. Önce sözcelsel ayrıntı ifadesinden ne anladığımızı açıklayalım: Bilindiği üzere Fransızcada sıfatların olağan yeri addan sonradır. Buna karşılık tek heceli sıfatlar (*grand, petit, jeune, vieux, vb.*) kısa oldukları için addan önce kullanılırlar:

Une *vielle* femme: Yaşlı bir kadın,

Une *bonne* idée: İyi bir fikir,

Un *vieux* château: Eski bir şato / *Un *château* *vieux, vb.*

Yukarıda sözcelsel ayrıntı diye sözünü ettiğimiz durumu, herhangi bir nedene bağlı olarak addan önce ya da sonra gelebilen sıfatlarla ilişkilendirmiyoruz. Sözcelsel ayrıntı çerçevesinde ele aldığımız sıfatlar; bir amaç ya da niyet doğrultusunda dil kullanıcısı tarafından bilinçli ya da içgüdüsel olarak addan önce kullanılan sıfatları kapsamaktadır. Aşağıdaki örneklerde¹⁸ geçen sıfatları bu bağlamda değerlendirebiliriz:

¹⁷ Nitekim bu sıfatlar ve ilgili oldukları adlarla kurdukları kalıplaşmış yapılar Fransızca bilen herkes tarafından doğru anlaşılmalıdır. Akralalık ilişkisi belirten bu tür sıfatlar için aşağıdaki örnekleri vermekle yetinelim:

Petit-fils : Torun
 Belle-fille :Gelin
 Petit-neveu :Küçük yeğen (Yeğenin oğlu)
 Beau-père :Kayımpeder
 Belle-mère :Kayıinvalid
 Grand-père : Büyükbaba

¹⁸ Ayrıntılar için bkz. (Çiçek, 1999: 225-230).

Yeri Değiştirilmesine Rağmen Anlamı (Pek) Değişmeyen Bazı Sıfatlar		Sözcelemsel Ayrıntı
une <i>grande</i> salle	= une salle <i>grande</i>	X
un <i>gros</i> tas	= un tas <i>gros</i>	X
une <i>vieille</i> tapette	= une tapette <i>vieille</i>	X
la <i>véritable</i> question	= la question <i>véritable</i>	X
ces <i>pénibles</i> circonstances	= ces circonstances <i>pénibles</i>	X
un <i>poids énorme</i>	= un <i>énorme</i> poids	X
sa nuque <i>grasse</i>	= sa <i>grasse</i> nuque	X
une peur <i>affreuse</i>	= une <i>affreuse</i> peur	X
un regard <i>haineux</i>	= un <i>haineux</i> regard	X
un <i>long</i> moment	= un moment <i>long</i>	X
une <i>étrange</i> odeur	= une odeur <i>étrange</i>	X
de <i>vraies</i> douleurs	= des douleurs <i>vraies</i>	X
de <i>petites</i> balafres	= des balafres <i>petites</i>	X
l'impression <i>vague</i>	= la <i>vague</i> impression	X
une impulsion <i>charitable</i>	= une <i>charitable</i> impulsion	X
cette complicité <i>tendre</i>	= cette <i>tendre</i> complicité	X
la nuit précédente	= la précédente nuit	X
une présence <i>immonde</i>	= une <i>immonde</i> présence	X
une masse <i>informe</i>	= une <i>informe</i> masse	X
des yeux <i>mornes</i>	= de <i>mornes</i> yeux	X
de prisonniers <i>nouveaux</i>	= de <i>nouveaux</i> prisonniers	X
la <i>fine</i> poussière	= la poussière <i>fine</i>	X
une <i>mince</i> couche	= une couche <i>mince</i>	X
une attention <i>vigilante</i>	= une <i>vigilante</i> attention	X
une voix <i>faible</i>	= une <i>faible</i> voix	X
une irritation <i>sourde</i>	= une <i>sourde</i> irritation	X
des visites <i>fréquentes</i>	= de <i>fréquentes</i> visites	X
des ennuis <i>inimaginables</i>	= d' <i>inimaginables</i> ennuis	X
un <i>léger</i> frisson	= un frisson <i>léger</i>	X
(sa) femme <i>inquiète</i>	= (son) <i>inquiète</i> femme	X
une main <i>molle</i>	= une <i>molle</i> main	X
sa main <i>pâle</i>	= sa <i>pâle</i> main	X
ces <i>alertes</i> escalades	= ces escalades <i>alertes</i>	X
un appartement <i>lumineux</i>	= un <i>lumineux</i> appartement	X
une <i>lourde</i> odeur	= une odeur <i>lourde</i>	X
une nuque <i>maigre</i>	= une <i>maigre</i> nuque	X
d'une voix <i>douce</i>	= d'une <i>douce</i> voix	X
le ton <i>juste</i>	= le <i>juste</i> ton	X
ces égards <i>ridicules</i>	= ces <i>ridicules</i> égards	X
un <i>violente</i> effort	= un effort <i>violent</i>	X
cette remarque <i>désagréable</i>	= cette <i>désagréable</i> remarque	X
une illumination <i>soudaine</i>	= une <i>soudaine</i> illumination	X

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

une jeune femme <i>charmante</i>	= une <i>charmante</i> jeune femme	X
deux <i>solides</i> gaillards	= deux gaillards <i>solides</i>	X
un claquement <i>sec</i>	= un <i>sec</i> claquement	X
ses <i>larges</i> épaules	= ses épaules <i>larges</i>	X
le <i>minuscule</i> souci	= le souci <i>minuscule</i>	X
un monsieur <i>élégant</i>	= un <i>élégant</i> monsieur	X
une curiosité <i>froide</i>	= une <i>froide</i> curiosité	X
d'étoffes <i>claires</i>	= de <i>claires</i> étoffes	X
un changement <i>profond</i>	= un <i>profond</i> changement	X
l'épaisse odeur	= l'odeur <i>épaisse</i>	X
une envie <i>irrésistible</i>	= une <i>irrésistible</i> envie	X
un entêtement <i>inlassable</i>	= un <i>inlassable</i> entêtement	X
une peur <i>horrible</i>	= une <i>horrible</i> peur	X
deux taches <i>sombres</i>	= deux <i>sombres</i> taches	X
deux bêtes <i>peureuses</i>	= deux <i>peureuses</i> bêtes	X
un spectacle <i>impressionnant</i>	= un <i>impressionnant</i> spectacle	X
une envie <i>folle</i>	= une <i>folle</i> envie	X
d'excellents symboles	= des symboles <i>excellents</i>	X
un remords <i>amer</i>	= un <i>amer</i> remords	X
son <i>fameux</i> regard	= son regard <i>fameux</i>	X
une tentative <i>absurde</i>	= une <i>absurde</i> tentative	X
ces deux <i>belles</i> filles	= ces deux filles <i>belles</i>	X
l'honnêteté <i>appétissante</i>	= l' <i>appétissante</i> honnêteté	X
ce minéral <i>étincelant</i>	= cet <i>étincelant</i> minéral	X
une indignation <i>joyeuse</i>	= une <i>joyeuse</i> indignation	X
des visions <i>fraîches</i>	= de <i>fraîches</i> visions	X
un temps <i>précieux</i>	= un <i>précieux</i> temps	X
une erreur impardonnable	= une impardonnable erreur	X
un silence <i>extraordinaire</i>	= un <i>extraordinaire</i> silence	X
une <i>bonne</i> intention	= une intention <i>bonne</i>	X
un plaisir <i>immense</i>	= un <i>immense</i> plaisir	X
la décennie <i>prodigieuse</i>	= la <i>prodigieuse</i> décennie	X
un <i>superbe</i> portrait	= un portrait <i>superbe</i>	X
le <i>formidable</i> héros	= le héros <i>formidable</i>	X
un <i>brillant</i> sujet	= un sujet <i>brillant</i>	X
un chevalier <i>cruel</i>	= un <i>cruel</i> chevalier	X
son <i>glorieux</i> ancêtre	= son ancêtre <i>glorieux</i>	X
sur sa <i>fabuleuse</i> poitrine	= sur sa poitrine <i>fabuleuse</i>	X
ses <i>éternels</i> détracteurs	= ses détracteurs <i>éternels</i>	X
un <i>récent</i> congrès	= un congrès <i>récent</i>	X
cette différence <i>remarquable</i>	= cette <i>remarquable</i> différence	X
une solidarité <i>forte</i>	= une <i>forte</i> solidarité	X
les épisodes <i>douloureux</i>	= les <i>douloureux</i> épisodes	X

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

cette évolution <i>implacable</i>	= cette <i>implacable</i> évolution	X
de <i>différentes</i> manières	= de manières <i>différentes</i>	X
cette <i>fantastique</i> maturité	= cette maturité <i>fantastique</i>	X
une piété <i>sobre</i>	= une <i>sobre</i> piété	X
la lumière <i>divine</i>	= la <i>divine</i> lumière	X
ces <i>incroyables</i> angelots	= ces angelots <i>incroyables</i>	X
un travail <i>merveilleux</i>	= un <i>merveilleux</i> travail	X
une <i>indéfinissable</i> légèreté	= une légèreté <i>indéfinissable</i>	X
une <i>savante</i> alliance	= une alliance <i>savante</i>	X
ce concours <i>unique</i>	= cet <i>unique</i> concours	X
leur <i>bref</i> dialogue	= leur dialogue <i>bref</i>	X
leur <i>mauvaise</i> gestion	= leur gestion <i>mauvaise</i>	X
sa <i>propre</i> codification	= sa codification <i>propre</i>	X
les <i>hauts</i> murs	= les murs <i>hauts</i>	X
d' <i>intimes</i> conversations	= des conversations <i>intimes</i>	X
un surprenant sens	= un sens <i>surprenant</i>	X
un <i>déliçats</i> satyre	= un satyre <i>déliçat</i>	X
son <i>difficile</i> pari	= son pari <i>difficile</i>	X
la <i>féroce</i> verdure	= la verdure <i>féroce</i>	X
une carrière <i>splendide</i>	= une <i>splendide</i> carrière	X
une situation <i>grave</i>	= une <i>grave</i> situation	X
une névrose <i>inévitabile</i>	= une <i>inévitabile</i> névrose	X
une expérience <i>amicale</i>	= une <i>amicale</i> expérience	X
des idées <i>néfastes</i>	= de <i>néfastes</i> idées	X
l' <i>atroce</i> singularité	= la singularité <i>atroce</i>	X
cette <i>épuisante</i> bataille	= cette bataille <i>épuisante</i>	X
cette opération <i>banale</i>	= cette <i>banale</i> opération	X
ce <i>vain</i> combat	= ce combat <i>vain</i>	X
un passé <i>mythique</i>	= un <i>mythique</i> passé	X
l'insurpassable ouvrage	= l'ouvrage insurpassable	X
un torrent <i>furieux</i>	= un <i>furieux</i> torrent	X
une maladie <i>terrible</i>	= une <i>terrible</i> maladie	X
un coma <i>irréversible</i>	= un <i>irréversible</i> coma	X
une assurance <i>imperturbable</i>	= une <i>imperturbable</i> assurance	X
des réponses <i>rapides</i>	= de <i>rapides</i> réponses	X
un <i>vif</i> débat	= un débat <i>vif</i>	X
une <i>éventuelle</i> embauche	= une embauche <i>éventuelle</i>	X
les prochaines années	= les années <i>prochaines</i>	X
le recul <i>nécessaire</i>	= le <i>nécessaire</i> recul	X
le décor <i>exotique</i>	= l' <i>exotique</i> décor	X
ces propos <i>vertueux</i>	= ces <i>vertueux</i> propos	X
un débat <i>utile</i>	= un <i>utile</i> débat	X

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

doi

un exemple <i>flagrant</i>	= un <i>flagrant</i> exemple	X
des sanctions <i>sévères</i>	= des <i>sévères</i> sanctions	X
un <i> brusquer</i> retour	= un retour <i> brusque</i>	X
aux <i> légitimes</i> intérêts	= aux intérêts <i> légitimes</i>	X
le cadre <i> prestigieux</i>	= le <i> prestigieux</i> cadre	X
une <i> singulière</i> manifestation	= une manifestation <i> singulière</i>	X
l' <i> honorable</i> propriétaire	= le propriétaire <i> honorable</i>	X
une <i> rude</i> concurrence	= une concurrence <i> rude</i>	X
de <i> curieuses</i> perturbations	= de perturbations <i> curieuses</i>	X

Yukarıdaki tabloda yer alan sıfatlar ve benzerlerinin çevirisinde, Fransızcada sıfatların addan önce ya da sonra gelmesiyle ilgili şu genel bilgilerin göz önünde bulundurulması yararlı olacaktır:

Addan Önce (<i>fr. antéposition</i>)	Addan Sonra (<i>fr. postposition</i>)
<ul style="list-style-type: none"> - Sıfatla isim bir bütünmüş gibi davranır. Anlamsal olarak sıfatla ad iç içe girmiş gibi algılanır. Bir bütünlük söz konusudur. - Duygusal ve öznel bir anlam vardır. - Mecaz anlatım ön plandadır. - Sıfat nesnel değildir. Adın bildirdiği kavramla bütünleşme eğilimi gösterir. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sıfat ve isim ayrı birer birim olarak davranır. - Sıfat kendi anlam bütünlüğünü korur; adın bildirdiği kavramla tümleşme eğilimi göstermez. - Sıfatın belirtme niteliği ön plandadır. - Öznel değil nesnel bir yargı içerir. - Addan sonra kullanılan sıfatlar bilinen olağan konumlarında oldukları için anlaşılmaları ve çevrilmeleri özel bir çaba gerektirmez.

Bu bilgiler ışığında, sözcüksel ayrıntı içerdiğini düşündüğümüz sıfatlar Türkçeye çevrilirken özellikle bağlam (*fr. contexte*) dikkate alınmalıdır. Bunun yanında, eğer bir sıfat isimden sonra da gelebiliyorken –ki Fransızcada sıfatın *normal* kabul edilen yeri isimden sonradır¹⁹– isimden önce kullanılmışsa sözcükleyen öznenin bilinçli bir tercihiyle karşı karşıyayız, demektir. Bu dailgili örnekteki sıfatın *öznel* (*fr. subjectivité*) yansıttığı ve bizim de çeviride nispeten öznel ve biraz daha esnek davranabileceğimiz anlamına gelir. Öte yandan, daha da dikkatli olunması hatta ciddi anlamda sözlük yardımı alınması gereken durumlar da olabilir. Şöyle ki²⁰:

1– « **Un ancien château, devenu une ferme, a brûlé.** On a pu sauver tout le bétail et le matériel agricole »,

1a– « **Un ancien château a brûlé.** On a pu sauver le mobilier et les collections entreposés dans les appartements ».

Oysa anlambilim açısından mantıksal ve ardışık bir biçimde aşağıdaki örnekleri (2/2a) yukarıdakiler (1/1a) gibi kabul etme olanağı yoktur:

¹⁹ Bu genelleme, Fransızcada, adla ilişkili diğer uzantılar (*fr. extensions*) için de geçerlidir: “La maison verte”, “la maison du directeur”, “la maison qui a brûlé”... vb.

²⁰ Örnekler ve ayrıntılar için bkz.: (Çiçek, 1999: 152-154).

2-«*Un château ancien, devenu une ferme, a brûlé. On a pu sauver tout le bétail et le matériel agricole »,

2a- « Un château ancien a brûlé. On a pu sauver le mobilier et les collections entreposés dans les appartements ».

Kısaca açıklayacak olursak; (1/1a)'daki örneklerdeki “un ancien château” ifadesi *eskiden, bir zamanlar şato olan bir yerden* söz ederken, (2/2a)'daki örneklerde kullanılan “un château ancien” ifadesi nesnel olarak sadece *eski bir şatodan* söz etmektedir.

Sonuç

Sıfatların Fransızcada addan önce ya da sonra gelebilmesi bu dil için bir zenginliktir. Kesin bir kurala bağlanabilen sıfatların Türkçeye çevirisinde bir sorun olmamakla birlikte, addan önce hem de sonra gelebilen sıfatlar söz konusu olduğunda, bu sıfatları kişisel bir tercihle addan önce ya da sonra kullanan *sözceleyen öznenin* tutumu dikkate alınmalıdır. Bu anlamda bağlam da (*fr.contexte*) değerlendirilmeli ve çeviri ona göre yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ARRIVE M., GADET F., GALMICHE M., (1986), *La Grammaire d'aujourd'hui, Guide alphabétique de Linguistique Française*, Flammarion, Paris.

BÉRARD E. et LAVENNE Ch., (1991), *Grammaire utile du français*, Hatier-Didier, Paris.

ÇİÇEK M., (1999), *Le Problème de la Place de l'Adjectif Épithète en Français : Propositions pour une Solution en Termes d'Enrichissements Locaux du Lexique par l'Énonciateur*, (A.N.R.T., Université de Lille III), PU du Septentrion, ISSN : 0294-1767, Lille / FRANCE.

DERKUNT Ümran:

<http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/dilbilim/article/download/17363/16616>
(Erişim: 17.05.2013)

GREVISSE M., (1986), *Le Bon Usage*, Paris, Duculot.

KIRAN, Z. & KIRAN (Eziler), A., (2006) *Dilbilime Giriş*, SeçkinYay. , Ankara.

PÖCKL W., (1985), “A propos de la place de l'adjectif épithète : l'adjectif "géographique" en français et en espagnol ” dans *Linguistique comparée et typologie des langues romanes* VOL : 2, Aix-en-Provence, pp. 341-348.

REINER E., (1968), *La place de l'adjectif épithète en français. Théories traditionnelles et essai de solution*, Vienne-Stuttgart, W. Braumüller.

WAUGH L. (1977), *A Semantic Analysis of Word Order. Position of Adjective in French*, Leiden, Brill.

WILMET M., (1981), "La place de l'épithète qualificative en français contemporain", dans *Revue de Linguistique romane* janvier-juin, pp. 17-73, No : 177-178.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

